

12 листопада 2024 року

ПОЗИЦІЯ

щодо ризиків незабезпечення доступу до загальної середньої освіти дітей і молоді постраждалих від збройної агресії РФ проти України внаслідок прийняття Наказу №1112 та Наказу №1276

Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) у серпні 2024 року затвердило наказ №1112 [«Про затвердження Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»](#) (далі – Наказ №1112) та у вересні 2024 року наказ №1276 [«Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України»](#) (далі – Наказ №1276). Ці документи були затверджені замість проєкту наказу МОН №850 [«Про затвердження порядку та умови здобуття загальної середньої освіти в державних, комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»](#), що отримав негативну оцінку з боку громадськості, освітян, органів місцевого самоврядування та громад, які зазнали негативних наслідків збройної агресії РФ проти України. Основною причиною стало те, що він становив ризики, які могли призвести до порушення чинного законодавства, закриття мережі переміщених шкіл і шкіл у сільській місцевості, звільнення працівників, втрати зв'язку з дітьми, які перебувають на тимчасово окупованих територіях України (далі – ТОТ України) тощо. Аргументи на підтвердження були викладеними у документі [«Звернення щодо ризиків обмеження доступу до освіти дітей та молоді, які проживають на тимчасово окупованій території внаслідок впровадження окремих рішень Міністерства освіти і науки України»](#), а також після прийняття Наказу №1112 [Позиції щодо Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні](#) (направлена до МОН).

Втім, за смисловим наповненням затверджені Накази №1112 та №1276 дублюють зміст проєкту Наказу №850, який було відкликано.

Ми, представники організацій, які опікуються питаннями захисту прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, звертаємося до вас із застереженнями щодо змісту Наказу №1112 та Наказу №1276 з огляду на таке:

1. Положення Наказу №1112 та Наказу №1276 порушують положення профільного законодавства. Йдеться про порушення положень Закону України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», зокрема:

- Наказ №1276 вносить зміни до [Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115](#) (далі – Положення про дистанційну освіту) та передбачає, що під час дії воєнного стану в Україні наповнюваність дистанційного класу повинна становити 20 учнів, а в разі меншої кількості учнів (не менше 5) допускається створення дистанційного класу з меншою наповнюваністю, але не більше одного дистанційного класу для учнів одного року навчання на територіальну громаду. Положення порушує п.2 ст.12 Закону України «Про повну загальну середню освіту», яким визначається, що мінімальна кількість учнів класу (наповнюваність) повинна становити не менше 5 учнів; а в разі неможливості утворити клас, дитина може продовжити за однією з інших (крім очної) форм навчання.
- Наказ №1276 доповнює Положення про дистанційну освіту та визначає, що діти, які зазнали внутрішнього переміщення, можуть продовжувати навчатися дистанційно у школі не за місцем проживання якщо 1) в закладах загальної середньої освіти за місцем проживання дитини відсутні вільні місця для зарахування на очну (денну) форму навчання; 2) заклади загальної середньої освіти за місцем проживання не забезпечують чи припинили забезпечувати навчання в очній (денній) формі; 3) діяльність закладів загальної середньої освіти за місцем проживання зупинена. Така вимога порушує ст. 55 Закону України «Про освіту», що передбачає право вибору батьків і дітей форми навчання та закладу освіти.
- Наказ №1112 визначає умови щодо організації в обов'язковому порядку дистанційних класів 1-9 та/або 11-12 (включно), 5-9 та/або 11-12 (включно) роки навчання. Така вимога порушує автономію закладів освіти передбачену статтею 23 Закону України «Про освіту», який визначає, що держава гарантує академічну, організаційну, фінансову та кадрову автономію закладів освіти. Обсяг автономії визначається вказаним законом, спеціальними законами та установчими документами закладу освіти.
- Наказом №1112 передбачається, що діяльність закладів може бути «зупинена». Проте чинне законодавство не містить терміну «зупинення діяльності закладів освіти». У разі припинення діяльності закладу освіти відбувається процедура ліквідації, якій у сільській місцевості передують процедура громадського обговорення, що триває не менше року. Слід звернути увагу, що рішення про ліквідацію приймає засновник, а у воєнний час – військова адміністрація. Наказ №1112 передбачає, що «діяльність закладів освіти, що не відповідають вимогам пунктів 3, 4 цих Порядку та умов, зупиняється відповідно до законодавства». Це запроваджує новий невизначений термін «зупинення діяльності закладів освіти», що суперечить принципу правової визначеності.

Наказ №1276 та Наказ №1112 містять й інші положення, що не відповідають вимогам профільних Законів, які мають вищу юридичну силу. Також варто зазначити, що за понад 2

роки після початку повномасштабного вторгнення РФ заклади освіти адаптували підходи щодо забезпечення освітніх послуг і оптимізували мережу. Вони чітко визначають мету, спрямовану на збереження якості освіти. Зазначений досвід не був врахований у повній мірі під час прийняття відповідних рішень.

2. Наказ №1112 не визначає порядку впровадження змін і не забезпечує безпекових факторів для доступу до офлайн-освіти в запропоновані часові межі.

Вимоги Наказу №1112 повинні бути реалізовані станом на дату початку 2025/26 навчального року без визначення порядку застосування цих норм у часі, як-от можливість впровадження окремо або поетапно, що не забезпечує правової визначеності для виконавців через відсутність умов і порядку реалізації положень.

Крім того, 23 серпня 2024 року МОН надіслало керівникам обласних і Київської міської військової адміністрації [лист №1/15281-24](#), підписаний Міністром освіти і науки України Оксеном Лісовим. У ньому наголошується, що вимоги Наказу №1112 повинні бути запроваджені вже у 2024/25 навчальному році в областях, де дозволяє безпекова ситуація, а також закладах загальної середньої освіти, в яких створено безпечні умови для здобувачів освіти, педагогічних та інших працівників.

МОН відзначає, що передумовою повернення до очного навчання є наявність укриттів. Втім, навіть попередні розрахунки свідчать про часткову спроможність досягнення мети до початку 2025/26 навчального року. Лише в окремих громадах будуть забезпечені відповідні умови для безперешкодного доступу до освіти в офлайн-форматі в цей період. Наприклад влітку 2024 року під час селекторної наради під головуванням прем'єр-міністра України, представники Львівської ОВА порушили питання заборони очного навчання у школах регіону, у приміщеннях яких укриття облаштовано на перших поверхах.

Рішенням Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових і немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, від 24 липня 2024 року було запропоновано МОН спільно з Міністерством внутрішніх справ України розробити рекомендації щодо безпечної організації офлайн-навчання, зокрема й логістики. Члени Комісії наголошували на ризиках підвезення дітей до навчальних закладів у громадах, що страждають від постійних атак з боку РФ, як-от Херсонщина, прикордонні громади Чернігівщини, Харківщини тощо. Чинні редакції Наказу №1112 та Наказу №1276 не враховують визначені застереження.

3. Не врахованими є особливості забезпечення діяльності закладів загальної середньої освіти на території активних чи можливих бойових дій, а також переміщених закладів освіти.

Такі заклади знаходяться у вразливому становищі та мають отримати гарантію збереження функціонування (особливо педагогічного колективу та учнівського складу), а також забезпечення можливості роботи онлайн у вже передбаченому форматі.

Більшість освітян і учнів, які працюють і навчаються в переміщених закладах, є внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО), які не мають постійного місця проживання та можуть зазнавати неодноразового переміщення.

Як зазначили представники МОН влітку 2024 року, понад 170 000 дітей-ВПО від лютого 2022 року обрали заклади освіти за місцем проживання. Можна припустити, що йдеться про тих дітей, чії батьки змогли адаптуватися та інтегруватися у приймаючих громадах. Водночас батьки багатьох дітей-ВПО є військовослужбовцями та ветеранами, які можуть регулярно переїжджати разом із сім'єю у зв'язку зі проходженням служби. Саме тому навчання дітей без зміни шкіл і зі сталим педагогічним складом дає змогу отримати освіту в умовах війни без додаткової шкоди для психоемоційного стану здобувачів.

Ще одним аргументом для збереження переміщених закладів освіти є те, що саме ці школи є осередком релокованих громад. Вони будуть рушійною силою реінтеграційних процесів після деокупації населених пунктів.

4. Накази не вирішують питання доступу до освіти громадян України, що перебувають в умовах тимчасової окупації.

Запропонована Наказом МОН індивідуальна форма здобуття освіти для учнів з ТОТ (екстернатна (екстернат), сімейна (домашня), педагогічний патронаж) у повній мірі не враховує особливості перебування на непідконтрольній уряду території України для окремих із груп дітей, а саме: подвійне навантаження, перебування у школах в окупації в першій половині дня, безпекові ризики тощо. Учням, які проживають (перебувають) на ТОТ, необхідно забезпечити можливість здобувати освіту й за окремими навчальними предметами (інтегрованими курсами) українознавчого компонента, відповідно до модифікованих (скорочених) програм і проходити оцінювання дистанційно. Положення про індивідуальне навчання передбачає можливість поєднувати різні форми (як-от екстернат з однією з інституційних форм, сімейною (домашньою) формою, педагогічним патронажем), що може бути опцією, якщо учень чи учениця хоче самостійно вивчати лише певні предмети. Ця можливість має бути реалізованою через індивідуальний навчальний план, який формують у школі, консультуючись принаймні з одним із батьків, які зазначають у заяві про бажання поєднання форм.

Запропоновані зміни не враховують особливості тимчасової окупації деяких територій України. Тривалість окупації безпосередньо впливає на зв'язок із жителями цих територій – чим тривалішою є окупація, тим дітям складніше здобувати освіту через подвійне навантаження та безпекові ризики. Недостатнім є й рівень інформування дітей та батьків про можливості здобуття української освіти.

Акцент на «збереження зв'язку з вчителем» виключає зі процесу дітей, які мають лише увійти в освітню систему: першокласників і тих, які перебувають в окупації тривалий час.

Констатуючи, що держава не має визнавати видані окупаційною владою освітні документи, вона має забезпечити визнання результатів і періодів навчання для можливості продовження здобуття освіти. Цілком можливим є врахування таких результатів для річного оцінювання, державної підсумкової атестації, отримання свідоцтва про здобуття

повної загальної середньої освіти українського зразка з додаванням результатів складання предметів у визначеній опорній школі. Крім того, у ч. 1 Статті 40¹ ЗУ «Про освіту» йдеться: *«Особи, які проживали на тимчасово окупованій території України, мають право на визнання результатів навчання, здобутих на такій території, в уповноважених установах, крім випадків, визначених законом на рівнях повної загальної середньої освіти - у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, шляхом проходження річного оцінювання або державної підсумкової атестації з метою продовження здобуття освіти відповідного рівня або отримання відповідного документа про освіту встановленого зразка».* Порядок такого визнання не є визначеним МОН.

6. Збереження ризиків масового звільнення освітян через ліквідацію закладу освіти або зупинення його діяльності.

Наказ №1112 визначає, що в закладах освіти, діяльність яких була зупинена, оголошується простій або призупиняються трудові договори зі працівниками (у визначеному трудовим законодавством порядку). За бажанням працівників і відповідно до трудового законодавства, вони можуть бути переведені до інших закладів освіти, зокрема й для продовження роботи з учнями, які були переведені із закладів освіти, розташованих на ТОТ.

Наказ №1112 спричиняє ризики необгрунтованого масового вивільнення вчителів, яким важко буде знайти нову роботу у школах, зокрема й з огляду на необхідність знову переїхати в іншу область чи населений пункт, що може бути неможливим через сімейні та особисті обставини. Під окремим ризиком перебувають вчителі передпенсійного віку, які можуть залишитися без засобів для існування, особливо враховуючи скорочення видатків на виплату допомоги на проживання ВПО. У разі працевлаштування з частковою зайнятістю (з навантаженням 5, 9 годин), отримані доходи не забезпечать реальні потреби людини, яка серед іншого потребує житла. Зазначене питання залишається одним із найгостріших для освітян і озвучується ними на всіх можливих публічних майданчиках, як-от під час події «Фестиваль думок» від БФ «Схід СОС» у вересні 2024 року, коли вчителі Луганської області звертали увагу на невизначеність своєї долі в 2025/26 навчальному році, зокрема й з огляду на відсутність вакантних місць у найближчих школах за місцем проживання як ВПО.

Підтримуючи необхідність забезпечення та підвищення якості освіти, беручи до уваги вищезазначені застереження, ми, представники організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, просимо вас:

1. Здійснити заходи парламентського контролю щодо ризиків впровадження Наказу МОН №1112, Наказу МОН №1276 для дітей і молоді, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України, зокрема й відповідності Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту»;
2. Сприяти створенню майданчиків (у форматі Комітетських слухань, обговорень, дискусій тощо) з метою обговорення оптимальних заходів забезпечення доступу до освіти дітей і молоді, які постраждали внаслідок війни РФ проти України, враховуючу реінтеграційну політику впроваджувану державою, залучаючи

представників організацій громадянського суспільства, освітян, обласних військових організацій і громад, які зазнали негативних наслідків війни тощо.

ГО «Донбас СОС»

ГО «Центр громадянської просвіти «Альменда»

ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»

БФ «Схід SOS»

БО БФ «Стабілізуєшен Суппорт Сервісез»

ГО «КРИМСОС»